

KÖNYVISMERTETÉSEK

Sonia Wüthrich és munkatársai:
Saint-Aubin / Derrière la Croix
Un complexe Mégalithique durant le
Néolithique moyen et final

Archéologie Neuchâteloise 29. Vols. 1-2, pp. 1-181, 191-363

A neuchâтели területi régészeti múzeum kiadványaként megjelent két kötetes tanulmánykötet egy autópálya-építéshez kapcsolódó nagy felületű, komplex ásatások anyagát dolgozza fel, Saint Aubin-Derrière la Croix és Vaumarcus-Champs Devant községek területén, amelyek Neuchâtel-től mintegy 20 km-re helyezkednek el, a Ru de la Vaux nevű folyócska két oldalán. A területről a középső kőkor idejétől napjainkig ismernek régészeti leletanyagot: a tanulmány elsősorban az újkőkor középső és késői szakaszából származó megalitikus emlékekkel és környezetével foglalkozik.

A helyi kronológiai rendszerek eltérései következtében a svájci középső és későneolitikum a magyarországi rézkornak felel meg: az abszolút kronológiai adatok szerint i.e. 4800-3000 közé esik. A megalit emlékek és környezetük vizsgálata számunkra azért is érdekes és fontos, mert ez a különleges, látványos emlékműanyag Magyarországról eddig kevésbé volt ismert: a késő rézkor végének egyes új, vagy inkább újonnan felfedezett leletei azonban arra utalnak, hogy a megalitokkal Magyarországon is számolnunk kell. Ilyen leletek a Mezőcsát-Höröcsögösi és a Budapest-Káposztásmegyeri későrézkori sztélék (Kalicz Nándor, ill. Endrődi Anna ásatásaiból).

A kötet a régészeti leletanyag pontos, katalógusszerű leírása mellett az egykori környezet és a leletanyag sokoldalú természettudományos vizsgálatáról is számot ad. A megalit emlékek két periódusra keltezhetők, az 5. évezred közepén és a 4. évezred végén.

A hozzájuk kapcsolódó települések anyagát sokoldalúan vizsgálták: az előkerült szerves maradványok és szubfosszilis csont- és molluszkamaradványok alapján meghatározták a lelőhelyen előforduló legfontosabb természetett és gyűjtött növényeket, állatokat. Részletes talajtani vizsgálatokkal rekonstruálták a lelőhely egykori környezetét. Az első kötetben a két lelőhely-csoport részletes és pontos bemutatása és a paleokörnyezeti vizsgálatok kaptak helyet: a környezeti földtani, talajtani, mikromorfológiai, malakológiai, palinológiai vizsgálatok, a mag- és faszénleletek botanikai vizsgálatai. Az üledékképződés változatos természeti tényezők mentén alakult: a jég által szállított üledékek, a tavi és folyóvízi üledékek és a szárazföldi üledékek egyaránt hozzájárultak a

települések környezetének kialakulásához. A környezeti tényezők hatását a holocén különböző fázisaira vonatkozóan szintetikus ábrakon, rekonstrukciókon mutatják be a késő-jégkortól a szubatlani periódusig.

A második kötet az emberi jelenlét kézzelfogható bizonyítékaival, a történeti idők településtörténetével és a konkrét leletanyaggal foglalkozik. A kerámiaanyag meglehetősen töredékes: a jellemző típusok a Cortaillod kultúra korai fázisába sorolhatók. A tipológiai vizsgálatok mellett a részletes adatfelvétel lehetővé tette az összetartozó darabok segítségével az egyes objektumok, rétegek relatív kronológiai helyzetének finom vizsgálatát is.

A kőanyag feldolgozása kiterjed a pattintott kőanyag tipológiai és technológiai vizsgálatára, a korabeli lelőhelyekkel való összehasonlítással, a felhasznált nyersanyagok makroszkópos és mikroszkópos meghatározására, a csiszolt kőeszközök és a szerszámkövek vizsgálatára. A kőeszköz nyersanyagok jelentős része mintegy 200 km sugarú körön belülről származik, de előfordul jelentős távolságból szállított nyersanyag is. A pattintott kőeszköz nyersanyagok között speciális helyi elem a hegyikristály.

Külön fejezet vizsgálja a speciális területhasznosítás kérdéseit. A megalitok környezete valószínűleg különleges (szent) területnek számított, amelyet speciális módon tartottak karban és esetleg őriztek is.

A kötetben található Becze-Deák Judit angol nyelvű tanulmányát (Characterisation and environmental significance of the detected layers based on micromorphological study), 38 nagy méretű (6x9 cm-es), talajmintából készült vékonycsiszolat alapján a talajképződés és az antropogén elemek viszonyát vizsgálja a megtelepedési időszakokban.

T. Biró Katalin

Karoling-kori emlékek. Régészet és antropológia. Szerk. Tóth Gábor. Szombathely, 2004.

Savaria University Press p. 119

Eddigi kiadványaihoz hasonlóan tartalmas, tudományos értékét tekintve is jelentős, ugyanakkor újabb, színvonalasan esztétikus könyvvel lepte meg az érdeklődő olvasóközönséget a kiadó és Fűzfa Balázs, felelős kiadó..

A szerző, Tóth Gábor antropológiai munkássága jól ismert: a Pannicvlvs sorozatban (Ser. B. No. 2) 1998-ban megjelent és általa szerkesztett, országos kitekintésű antropológiai szemelvények

gyűjteményét, illetve a szerzőként jegyzett „Kis antropológia” című, 2000-ben kiadott munkáját említeném számtalan magyar és idegen nyelvű tanulmánya mellett. A szombathelyi impresszummal *Folia Antropologica* elnevezésű új hazai sorozat elindítása pedig – a most ismertető kötethez hasonlóan – tudományszervezői erőnyeit csillantja meg.

Rendkívül olvasmányos és gondolatébresztő, ugyanakkor jó értelemben vett kritikus hangvételű – itt-ott keserű és sajnálatosan igaz észrevételei ellenére – a régész Makkay János által jegyzett „Előszó helyett...”. A tőle megszokott, sziporkázó stílusban villantja fel a 9. század történeti-régészeti problémáit. Ezek közül a legfontosabbak: az avar népesség továbbélésének mértéke és Nagy Károly hadjáratának valós következményei, a korszak régészeti megfoghatósága, a szlávok és „bábállamaik” jelenléte, a magyarság feltűnése. Mindezek együttesen a keleti frank őrgrófság hatalmi súlyának és a magyar gyepű kialakulásának kérdéseit is felvetik. A problémakör kutatásában – Nyugat-Magyarországon és Vas megyében is a legutóbbi időszakban – a 80-as években Kiss Gábor és a nemrég elhunyt Vékony Gábor régészek tették meg az első lépéseket.

A témában kevésbé járatos olvasóban – már a bevezető elolvasása után – tudatosul: a zalai régészet egy tudományos szempontból igen fontos, régi (1982-82-ben folytatott ásatásról van szó) adósságának részleges „törlesztését kényszerítette ki” az antropológus kutatócsoport feldolgozása. Hiszen ez utóbbi a megjelentetett könyv vejele!

Mi is ez az adósság? Az Esztergályhorváti-alsóbáránpusztai 9-10. századi (840 – 930 között használt) 317 síros (321 homo váz) temető közlése. A recensens kötelező és elvárt „kukacoskodásának” megfelelően megjegyzem: ellentmondásos a sír illetve homo csontváz-szám! Míg Makkay „előszavában” (p. 6.) és a régészeti bevezető tanulmányban (p. 9.) a fenti számok szerepelnek, addig az embertani feldolgozásban (p. 33.) 314 sír és 319 csontvázlelet említődik meg.

Az archeológusok számára azonban a „hab a tortán” – hogy folytassam a gasztronómiai jellegű hangvételt – Müller Róbert keszthelyi régész-múzeumigazgató tanulmánya, amely a teljességgel feltárt Karoling-kori temető régészeti feldolgozásának summázatát nyújtja. A sírok, mellékletek, csonkolások leírásától eljutunk a temetőn belüli üres foltok értelmezéséig (szent ligetek) és a közösség társadalmi helyzetének (agrár-iparos szolgáltatásra kötelezettek) meghatározásáig. A szerző összegzése (p. 18.): a Mosaburg (Zalavár) közelében fekvő temető a Karoling Ostmark anyagi műveltségébe jól beleillik. Megállapítja, hogy „A továbbélő, helyi késő avar kori népesség mellett számolhatunk

bevándorlókkal is.” Majd néhány sorral lejjebb: „...az import tárgyak jelenléte nem feltétlen jelent idegen etnikumot.”

E régészeti alapokra épülő – ugyanakkor kissé instabil – megállapításnak ellentmond a mintaszerű feldolgozást nyújtó antropológus munkacsoport (Éry Kinga, Marcsik Antónia, Suskovic Csilla, T. Rendes Katalin, Tóth Gábor) alábbi gondolata (p. 36.): „Esztergályhorváti - Alsóbáránpusztai egységes összetételű népességét a IX. század folyamán érkezett bevándorlóknak tekinthetjük...” A népesség származási helyei közül azonban nagy valószínűséggel kizárják a Morva-medencét, másként: a szláv etnikumot. Ugyanakkor azonban nem mondják ki az alábbiakat sem: a korábban itt élt helyi emberekhez (avarok?) hasonlatosak-e az ide temetkezők, vagy netán közük lenne őseinkhez?

Eljutottunk tehát oda, hogy a két szaktudomány végkövetkeztetései nem egyeztethetők össze.

A kérdés csak az, hogy ez baj-e? Szerintem nem baj, csak kellemetlen. Mindenképpen pozitív fejlemény azonban – a korábbi évtizedek hagyományától elszakadva és az új trend elvárásait, azaz mindenfajta átpolitizálást elhárítva –, hogy a szerzők merik vállalni e kettősséget és ellentmondásosságot.

Ez a remek feldolgozás tehát arra figyelmezteti a korszak kutatóit: újabb korabeli temetők komplex feldolgozása előtt nem szabad elhamarkodottan voksolni! Követésre érdemes mintát adnak tehát több hazai és szomszédos állambeli kutató számára.

Végezetül a mellékletekkel kapcsolatos észrevételeimet két pontba sűrítve, imígyen jelezhetem: no.1. nem igazán lep meg, hogy a több mint két évtizeddel ezelőtti ásatás – talán már nem is a legjobb minőségű – fotóinak nyomdatechnikai kivitelezése (4 – 5. tábla, p. 26 – 27.) nem a legszínvonalasabb, no.2. sajnálom, hogy (1 – 10. tábla, p. 97 – 106.) az antropológusok által érdekesnek talált csontok esetében a laikusok számára nem adtak segítséget az értelmezéshez pl. nyilakkal jelölhették volna az elválások helyét. A törések megértése persze nem okoz különösebb gondot, annál inkább minden más kóros elválkozás észrevételezése.

Befejezésül megjegyzem: az antropológus kollégák a szakszókincs teljesen jogos alkalmazása mellett nagyobb figyelmet fordíthatnak volna arra, hogy mondandójukat a kevésbé felkészült, azonban érdeklődő olvasók is megértsék.

A könyv – a színvonalas szervezésnek köszönhetően – a régió és az ország jelentősebb kiadvány terjesztőinél és könyvesboltjaiban beszerezhető.

Ilon Gábor